

مطالعه مصرف کوتاه‌مدت پودر زنجبیل (*Zingiber Officinale*) بر برخی شاخص‌های رشد ماهی کپور معمولی جوان در جیره تجاری

حدیث عباسی قادیکلایی^۱، ابوالقاسم کمالی^{۱*}، مهدی سلطانی^۲، منصور شریفیان^۳

۱. گروه شیلات، دانشکده منابع طبیعی و محیط‌زیست، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. صندوق پستی ۱۴۵۱۵/۷۷۵

۲. گروه بهداشت و بیماری‌های آبزیان، دانشکده دامپزشکی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. صندوق پستی ۶۴۵۳-۱۴۱۱۵

۳. گروه تخصصی تکثیر و پرورش آبزیان، دپارتمان اصلاح نژاد و تکثیر و پرورش آبزیان، موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور، تهران، ایران.

صندوق پستی ۱۳۳-۱۵۷۴۵

تاریخ دریافت: ۱۸ اسفند ۱۳۹۵

تاریخ پذیرش: ۲۹ خرداد ۱۳۹۶

چکیده

این پژوهش باهدف بررسی سطوح کنترل، ۰/۲۵، ۰/۵، ۱ و ۲ پودر گیاه زنجبیل در هر ۱۰۰ گرم جیره تجاری ماهی کپور معمولی و عملکرد آن بر برخی شاخص‌های رشد با ارائه ۱۸۰ عدد ماهی (*Cyprinus carpio*) جوان به وزن اولیه (27 ± 3 گرم) غذادهی روزانه به میزان ۳٪ وزن بدن دو بار در روز به مدت یک ماه به اجرا در آمد. در پایان نتایج نشان داد که در شاخص‌های گرم افزایش وزن بدن، نرخ رشد روزانه، ضریب تبدیل غذایی، ضریب چاقی، بازده مصرف پروتئین و مقدار پروتئین مصرفی در سطح ۰/۰۵ اختلاف معنی‌دار بین گروه‌های آزمایشی برقرار است. حال آن‌که علیرغم افزایش وزن نهایی تیمارهای مصرف‌کننده زنجبیل نسبت گروه شاهد (در شاخص‌های درصد افزایش وزن، نرخ رشد ویژه، درصد کارایی خوراک، مقدار غذای مصرفی و درصد بقا بین تیمارهای مطالعاتی به‌روشنی مشهود است ($P > 0/05$)). بااین‌وجود می‌توان گفت مصرف پودر زنجبیل به علت افزایش فعالیت مسواکی دیواره روده، تسریع بلع و تسهیل هضم غذای اکستروود مصرفی احتمالاً می‌تواند نقش فزاینده‌ای در رشد کپور ماهیان جوان در کوتاه‌ترین زمان مطالعه و حفظ بقای ۱۰۰٪ آن‌ها را در پی داشته باشد.

کلمات کلیدی: مصرف کوتاه‌مدت، پودر زنجبیل، *Zingiber Officinale*، کپور معمولی، شاخص‌های رشد

مقدمه

آبرزی پروری بخش اساسی و در حال رشد از بوم نظام‌های کشاورزی و دامپروری را در سراسر دنیا تشکیل می‌دهد. افزایش تقاضای ماهی در ابتدا به دلیل رشد سریع جمعیت، درآمد ناشی از آن و همچنین ارجحیت آن نسبت به سایر منابع پروتئینی رشد این صنعت را تسریع نموده است که از میان ماهی کپور معمولی به دلیل مقاومت زیاد در مقابل نوسان محیطی و مصرف محدوده وسیعی از مواد غذایی قابل دسترس یکی از گونه‌های مهم پرورشی در کشور ما محسوب می‌شود (Salehi, 2003). از مهم‌ترین مسائل پرورش در محیط مصنوعی توجه به امر تغذیه است چراکه غذاها، عملیات غذادهی و تأمین عناصر اساسی در پایداری، سودآوری و مناسب بودن آبرزی پروری مدرن تعیین‌کننده بوده و بالغ بر ۷۰٪ از هزینه‌های عملیاتی چرخه تولید آبرزی پروری را به خود اختصاص می‌دهند. علاوه بر آن مطالعات نشان داده است که تغذیه نقش مهمی در عملکرد سیستم ایمنی و مقاومت در برابر بیماری‌ها ایفا می‌کند (Falahatkar et al., 2006)؛ که در این میان برخی از گیاهان دارویی با طیف وسیعی از ویژگی‌های مفید از جمله تحریک و بهبود عملکرد رشد و تغذیه، دسترسی آسان، کم‌هزینه بودن تولید آن‌ها، عدم عارضه بر محیط‌زیست و پایین بودن عوارض جانبی‌شان نسبت به داروهای شیمیایی، عدم ایجاد مقاومت نسبی عوامل بیماری‌زا به داروهای گیاهی، انحصاری بودن درمان برخی از بیماری‌ها با گیاهان دارویی و وجود تجربیات مختلف بالینی در این خصوص سبب شده تا این منابع باارزش از جایگاه خاصی در این صنعت برخوردار باشند (قاسمی پیربلوطی، ۱۳۸۸). با توجه به این نکته که زنجبیل یا

زنجبیل یا شنگویر یک گیاه خوراکی، ادویه و گیاه دارویی از دسته گیاهان تند (*Pungent species*) از خانواده زنجبیلیان (*Zingiberaceae*) علاوه بر خواص ضد قارچی و ضد باکتریایی، حاوی نشاسته، اسانس‌هایی مانند زنجبیرن، جنجیرونها و رزین است که به آن بوی خاص، طعمی تند و سوزاننده می‌دهد (David and Bender, 2009)، از سوی دیگر تمامی پنج گروه مواد آنتی‌اکسیدانی، ضدافسردگی، آنتی‌ویروس، باکتری‌کش، مسکن و تسهیل‌کننده بلع که از ترکیبات مهم در پرورش حیوانات اهلی به شمار می‌روند را داراست؛ زیرا این ترکیبات از منظر فیزیولوژیکی و تغذیه عدم اکسیداسیون مطلوب، تغییر در طعم، رنگ، بو، مزه و دیگر عوامل مؤثر بر کیفیت گوشت و غذا را به دنبال دارند (محیطی اصل و همکاران، ۱۳۸۹؛ Katmatou, et al., 2008). درعین حال نیز غالب مطالعات صورت گرفته بر عملکرد گیاه مورد مطالعه در مقابله با انواع بیماری‌های باکتریایی، قارچی و قدرت ایمنی غیراختصاصی گونه‌های مختلف کپور ماهیان هندی و یا انواع آزادماهیان پرداخته و اطلاعاتی در زمینه بررسی عملکرد آن بر شاخص‌های رشد و ایمنوفیزیولوژیک ماهی مزبور در این سن وجود ندارد.

بنابراین؛ مطالعه پیشرو باهدف ارزیابی عملکرد مصرف پودر زنجبیل بر شاخص‌های رشد، کاهش ضریب تبدیل غذایی و نقش مصرف مستقیم آن در جیره تجاری بر بقای ماهی کپور معمولی برای نخستین بار در کشور مبتنی بر پیشینه مطالعاتی چون؛ مصرف عصاره اتانولی سه گیاه دارویی داروش (*Viscum album*)، گزنه (*Urtica dioica*) و زنجبیل (*Zingiber officinale*) بر روی فاکتورهای ایمنی و رشد ماهی

قزل آلاهی رنگین کمان که حاکی از افزایش صفات ایمنولوژیک و نرخ رشد ویژه ماهیان مصرف کننده از گیاهان دارویی مورد مطالعه بوده و بیشترین میزان آن در جیره حاوی عصاره آبی زنجبیل در مقایسه با گروه شاهد دیده شده است (Dugenci, et al., 2003).

مصرف چهار سطح شاهد، ۵۰۰، ۱۰۰ و ۱۰۰۰ میلی گرم پودر زنجبیل در هر کیلو گرم غذای ماهی کاتلا در مواجهه با باکتری (*A. Hydrophila*) طی یک ماه بیانگر اختلاف معنی دار بین تیمارهای مطالعاتی در شاخص افزایش وزن، نرخ رشد ویژه و درصد بقا است (Arulvasu et al., 2013)، افزایش گلبول سفید، لنفوسیت، منوسیت و نوتروفیل ها در ماهی مریگال تغذیه شده با پودر زنجبیل و زردچوبه که در مقابل باکتری *A. aeroginosa* قرار گرفته اند نیز دیده می شود (Sivagurunathan et al., 2011). همچنین Gabor و همکاران (۲۰۱۲) با مطالعه سه گروه آزمایشی کنترل، گروه ۱- ترکیب سیر و زنجبیل، گروه ۲- ترکیب پونه کوهی و اکنیاسه بر شاخص های رشد و ایمنی ماهی کپور معمولی (*Cyprinus carpio*) به وزن $32/19 \pm 0/05$ گرم طی ۹۳ روز اعلام کردند که افزایش وزن نهایی، نرخ رشد ویژه، کاهش ضریب تبدیل غذا و درصد بقا در تیمارهای آزمایشی نسبت به گروه شاهد برقرار بوده؛ همچنین بالاترین درصد بقا در اولین گروه آزمایشی (ترکیب سیر و زنجبیل) دیده می شود. از سوی دیگر ماهیان در مقابل عفونت آثروموناسی (*A. hydrophila*) پس از ۱۳ هفته تغذیه با تیمارهای مطالعاتی بیانگر ایجاد ایمنی بیشتر در مقایسه با گروه شاهد است. همچنین حداکثر مقدار سلنیوم اندازه گیری شده در گوشت در گروه اول دیده شده اما هر دو گروه بیش از میزان گروه کنترل بوده است به

مرحله اجرا گذاشته شد و در این مقاله تنها عملکرد زنجبیل بر برخی از فاکتورهای رشد نظیر نرخ های رشد روزانه و ویژه، گرم افزایش وزن، وزن نهایی، بازده مصرف پروتئین، ضریب چاقی، گرم غذا و پروتئین مصرفی، درصد کارایی خوراک و بقاء طی چهار هفته اول پژوهش (یک ماه) و در مقالات آتی مطالعه مقایسه ای این عوامل در ۸ هفته (دو ماه) و فاکتورهای ایمنوفیزیولوژیک ارائه خواهد شد.

مواد و روش ها

عملیات میدانی مطالعه حاضر با تهیه ۶۰۰ گرم پودر گیاه زنجبیل هندی *Zingiber officinale* از مرکز مورد تأیید فارماکوپه دانشکده های طب سنتی و داروسازی دانشگاه تهران تأمین و آنالیز ترکیبات شیمیایی موجود در آن با ارائه ۱۰۰ گرم پودر زنجبیل در آزمایشگاه مربوطه جهت تعیین درصد ترکیبات در ماده خشک گیاه مورد مطالعه صورت گرفت که نتایج حاصله با منابع موجود در کشور مبدأ تولید زنجبیل (Ghosh, 2011; Shahid and Hussain, 2012) مطابقت داده و تأیید شد (جدول ۱).

سپس غذای پایه اکستروود EX-CG2 ماهی کپور شرکت تعاونی بیضا ۲۱ تهیه مقادیر صفر، ۰/۲۵، ۰/۵، ۱ و ۲ گرم پودر زنجبیل همراه با ۱٪ روغن کانولا در هر ۱۰۰ گرم غذا به روش پاشش و غلتاندن جیره ها در پودر زنجبیل همراه اسپری با روغن پس از تأیید ایزو کالریک و ایزونیتروژنیک بودن جیره ها (جدول ۲) به منظور مصرف هر سه روز یک بار تهیه و در بسته بندی های مخصوص برای هر گروه آزمایشی در یخچال با دمای $(4 \pm 1^\circ \text{C})$ نگهداری و به میزان سه درصد وزن بدن ماهیان در هر تانک دو بار در روز ارائه شد.

جدول ۱: درصد ترکیبات موجود در ۱۰۰ گرم پودر زنجبیل در تیمارهای مطالعاتی

پروتئین	کربوهیدرات	چربی	خاکستر	رطوبت	فیبر
۹	۵	۸	۵	۱۰	۵

جدول ۲: آنالیز جیره‌های ایزو کالریک و ایزو نیتروژنیک مصرفی در مطالعه حاضر

مواد مغذی	جیره کنترل (استاندارد شرکت بیضا) ^۱	تیمار اول (شاهد)	تیمار دوم	تیمار سوم	تیمار چهارم	تیمار پنجم
انرژی خام (GE)(kcal/kg)	۳۵۰۰	۳۵۰۰	۳۵۰۰	۳۵۰۰	۳۵۰۰	۳۵۰۰
پروتئین خام %	۳۵-۳۷	۳۵	۳۶	۳۵/۸	۳۶	۳۷
چربی خام %	۹-۱۱	۹/۵	۱۰/۸	۱۰	۹/۷	۹
فیبر خام (max)	۵	۵	۵	۵	۵	۵
رطوبت %	کمتر از ۱۰ %	۹	۹	۸	۷	۷
خاکستر (max)	کمتر از ۱۰ %	۷	۹	۸	۸/۵	۹/۵
TVN(mg/100gr)	کمتر از ۴۵	۳۴/۵	۳۰/۲	۳۳/۲	۳۳/۸	۳۲/۵

^۱ تیمار اول - پنجم

Wi: وزن اولیه (گرم)، Wf: وزن نهائی (گرم)، WG: افزایش وزن (گرم)

ب) درصد افزایش وزن بدن Weight Gain

$$\text{Percentage WGP} = ((W_f - W_i) / (W_i)) \times 100$$

ج) نرخ رشد روزانه Average of Daily (ADG)

$$\text{growth rate ADG} = (W_f - W_i) / (T) \times 100$$

Wi: وزن اولیه (گرم)، Wf: وزن نهائی (گرم)، T: تعداد

روزهای پرورش (Tacon, 1990)

د) نرخ رشد ویژه Specific Growth Rate (SGR)

$$\text{SGR} = ((\ln W_f - \ln W_i) / (T)) \times 100$$

ln wi: لگاریتم وزن اولیه (گرم)، ln Wf: لگاریتم وزن

نهائی (گرم)، T: تعداد روزهای پرورش (Tacon, 1990)

ه) ضریب تبدیل غذایی Feed Concentration

$$\text{FCR} = (C \times T) / (W_f - W_i) \quad (\text{Ratio Bekcan, et al., 2006})$$

در ادامه ۱۸۰ قطعه کپور ماهیان جوان به وزن اولیه 27 ± 3 گرم ۱۵ به آکوارיום با ابعاد $1/2 \times 1/4 \times 0/4$ متر موجود در یک کارگاه تکثیر و پرورش خصوصی - قائم شهر با دمای 22 ± 4 درجه سانتی گراد، اکسیژن محلول $8/7 \pm 0/3$ میلی گرم در لیتر، $pH = 7/5 \pm 0/5$ ، آمونیاک $0/5 \pm 0/01$ ppm، سختی کل 150 ± 50 ppm و نیترات و نیتريت هریک به ترتیب برابر با $0/3 \pm 0/01$ و $5 \pm 0/01$ ppm همراه با ۱۶ ساعت روشنایی و ۸ ساعت تاریکی، هوادهی مداوم سیستم در گردش و ۲۰٪ تعویض آب روزانه و افزودن آب تازه هم‌دما با محیط رهاسازی و زیست‌سنجی از ماهیان هر ۱۰ روز یک‌بار به روش (Blaxhall and Daisley, 1973) انجام و هریک از فاکتورهای رشد بر اساس فرمول‌های زیر:

الف) افزایش وزن بدن Weight Gain (WG):

$$WG = (W_f - W_i) \quad (\text{Tacon, 1990})$$

نتایج

همان‌طور که از (جدول ۳) استنتاج می‌شود؛ تیمار پنجم دارای بیشترین مقدار وزن نهایی ($53/5 \pm 13/7$)، گرم افزایش وزن ($12/63 \pm 2/6$)، نرخ رشد روزانه ($126/4 \pm 25/9$) و ویژه ($2/73 \pm 0/22$) بوده و بر اساس آزمون آنالیز واریانس یک‌طرفه اختلاف معنی‌دار آماری در سطح $0/05$ در کلیه شاخص‌های مطرح‌شده به جز وزن نهایی و نرخ رشد ویژه برقرار است. حال آن که حداکثر درصد افزایش وزن طی این مدت در تیمار سوم ($0/5$ گرم زنجبیل / 100 گرم غذا) دیده‌شده ولی به لحاظ رتبه‌بندی آماری بین تیمارهای مختلف در این خصوص اختلاف معنی‌دار آماری دیده نمی‌شود ($P > 0/05$)؛ به‌علاوه نیز همین رابطه بین تیمارهای مختلف برای شاخص‌های گرم غذای مصرفی، درصد کارایی خوراک و درصد بقاء به‌روشنی مشهود است. همچنین جیره غذایی حاوی 2 گرم زنجبیل در 100 گرم غذا با دارا بودن بهترین ضریب تبدیل غذایی ($1/23 \pm 0/11$) و بالاترین میزان ضریب چاقی ($4/42 \pm 0/27$)، بازده مصرف پروتئین ($0/17 \pm 0/05$) و مقدار پروتئین مصرفی ($71/3 \pm 18/3$) از بهترین جایگاه به لحاظ ارزش غذایی و عملکرد زنجبیل بر شاخص‌های رشد برخوردار بوده و حاکی از اختلاف معنی‌دار بین گروه‌های مختلف آزمایش است ($P < 0/05$). درعین حال نازل‌ترین رتبه آماری و تغذیه‌ای طی این مدت برای تمامی شاخص‌های رشد به جز درصد بقاء به گروه شاهد اختصاص یافته است (جدول ۳).

$C =$ مقدار غذای خورده شده روزانه $T =$ طول مدت پرورش $W_t =$ وزن نهایی ماهی $W_i =$ وزن اولیه ماهی (و ضریب چاقی (Condition Factor): $100 \times (EIFAC, UINS \text{ and } ICES, 1982) CF = (W_t / L^3)$ W_t : وزن نهایی (گرم)، L : طول چنگالی (سانتیمتر) (ز) بازده مصرف پروتئین (Protein Efficiency Ratio) (Grisdle Helland, et al., 2008) $PER = WG / PI$ WG : افزایش وزن (گرم)، PI : گرم پروتئین مصرفی (ح) مقدار پروتئین مصرفی (Protein Intake) (Tacon,) $PI = ((FI) \times (\% pr))$ (1990 Pr : پروتئین جیره (گرم)، FI : غذای مصرفی (گرم) (ط) درصد کارایی غذا (Percent of food efficiency) $((WG) / (FI)) \times 100$ (Bekcan et al., 2006) WG : افزایش وزن (گرم) FI : غذای خورده شده (گرم) (ی) درصد بقاء (Survival Rate) (Ai, et al., 2006) $SR = ((N_f) / (N_i)) \times 100$ N_i : تعداد ماهیان ذخیره‌سازی شده، N_f : تعداد ماهیان زنده نهایی) محاسبه و در نهایت با استفاده از نرم‌افزار SPSS ویرایش ۱۸ و آزمون Shapiro-wilk نرمال بودن داده‌ها تعیین و مقایسه میانگین گروه‌های آزمایشی نیز توسط آزمون‌های آنالیز واریانس یک‌طرفه ANOVA و مقایسه میانگین دانکن آن‌ها با سطح اطمینان ۹۵٪ انجام شد؛ در صورت عدم نرمال بودن داده‌ها از آزمون نا پارامتری kruskal-wallis جهت مقایسه تیمارها و مقایسه جفتی آن‌ها توسط آزمون Mann-Whitney U صورت گرفت و نتایج به صورت $Mean \pm SD$ ارائه شد (بصیری، ۱۳۸۷).

جدول ۳: مقایسه میانگین شاخص‌های رشد تیمارهای مختلف در ماه نخست مطالعه

گروه‌های آزمایشی	تیمار اول ^۱	تیمار دوم	تیمار سوم	تیمار چهارم	تیمار پنجم
گرم وزن نهایی (FW)	۳۵/۱±۷/۰۰	۳۸/۸±۷/۲	۴۴/۹±۹/۶	۴۹/۴±۱۰/۹	۵۳/۵±۱۳/۷
گرم افزایش وزن (GW)	۶/۱±۱/۷۵ ^c	۷/۴±۰/۶۹ ^{bc}	۱۰/۲±۱/۶ ^{ab}	۱۰/۲±۱/۵ ^{ab}	۱۲/۶±۲/۶ ^a
درصد افزایش وزن (GW%)	۱۹/۲۶±۱/۵	۲۴/۴±۶/۸	۳۲/۱±۱۴/۳	۲۶/۴۳±۲/۸	۳۱/۲۶±۲/۹۷
نرخ رشد روزانه (ADG)	۶۱/۶±۱۷/۵ ^c	۷۴/۱±۷ ^{bc}	۱۰۱/۳±۱۵/۸۵ ^{ab}	۱۰۲/۳±۱۵/۳۹ ^{ab}	۱۲۶/۴±۲۵/۹ ^a
نرخ رشد ویژه (SGR)	۱/۹±۰/۱۸	۲/۱۳±۰/۵۶	۲/۶۹±۱	۲/۳۸±۰/۱۹	۲/۷۳±۰/۲۲
غذای مصرفی (FI) (گرم)	۱۲۶/۵±۲۵/۲	۱۳۹/۸±۲۶	۱۶۰/۱±۳۳/۶	۱۷۸±۳۹/۱	۱۹۲/۹±۴۹/۶۳
پروتئین مصرفی (PI) (گرم)	۴۴/۲±۸/۸۳ ^b	۵۳/۱±۵/۸۸ ^{ab}	۵۷/۲±۱۲/۰۰ ^{ab}	۶۴/۲±۱۴/۱ ^{ab}	۷۱/۳±۱۸/۳ ^a
ضریب تبدیل غذایی (FCR)	۱/۷۱±۰/۱۸ ^b	۱/۵۳±۰/۲۸ ^b	۱/۳۱±۰/۳۵ ^{ab}	۱/۳۷±۰/۱۵ ^{ab}	۱/۲۳±۰/۱۱ ^a
ضریب چاقی (CF)	۱/۵۸±۰/۰۹ ^c	۳/۲۳±۰/۴ ^b	۱/۹۱±۰/۱۵ ^c	۲/۷۹±۰/۴۹ ^b	۴/۴۲±۰/۲۷ ^a
درصد کارایی خوراک (FE%)	۵۷/۶±۵	۶۴/۵±۱۴/۴	۷۹/۵±۲۵/۵	۶۹/۵±۵/۹	۷۹/۳±۵/۴
بازده مصرف پروتئین	۰/۱۳±۰/۰۱ ^c	۰/۱۴±۰/۰۳ ^b	۰/۱۲±۰/۰۲ ^c	۰/۱۵±۰/۰۱ ^{ab}	۰/۱۷±۰/۰۰۵ ^a
درصد بقاء (SR)	۱۰۰ ^a	۱۰۰ ^a	۱۰۰ ^a	۱۰۰ ^a	۱۰۰ ^a

^۱ تیمار کنترل (شاهد)* حروف انگلیسی غیرمستقیم بیانگر ($P < 0.05$) بین تیمارهای آزمایشی است.

بحث

بهینه‌سازی فاکتورهای تغذیه‌ای می‌تواند باعث سازگاری اکولوژیکی، رشد بهتر و کاهش تلفات سنگین در دوره پرورش آبزیان گردد. از آنجاکه ماهی کپور معمولی یکی از گونه‌های مهم تجاری مقاوم، سریع‌الرشد و دارای تنوع رژیم غذایی در کشت توأم و تک‌گونه‌ای در صنعت آبرزی پروری کشور به شمار می‌رود. اخیراً تلاش‌ها در جهت بهبود شاخص‌های رشد با گرایش به مصرف انواع گیاهان دارویی چه به صورت پودر، انواع عصاره یا اسانس‌های آن‌ها به عنوان عوامل کنترل‌کننده زیستی و ارتقادهنده سیستم ایمنی غیراختصاصی این گروه از جانوران در مقایسه با دیگر گروه‌ها در مقایسه با ایمنی اختصاصی و عملکرد غیرمستقیم محرک‌های گیاهی بر روند تغذیه و رشد در

صنعت آبرزی پروری کشور صورت گرفته است (Falahatkar, et al., 2006). همان‌طور که در (جدول ۳) دیده می‌شود حداکثر وزن نهایی، گرم افزایش وزن، درصد افزایش وزن، نرخ‌های رشد روزانه و ویژه، ضریب تبدیل غذایی در تیمار حاوی بالاترین دوز زنجبیل در جیره برقرار است که مقایسه این نتایج با مطالعه پور غلام و همکاران (۱۳۹۴) مبنی بر مصرف چهار سطح صفر، ۱، ۲ و ۳ درصد عصاره گیاه نعنا فلفلی (*Mentha piperita*) در جیره غذایی ۹۶۰ قطعه ماهی قزل‌آلای رنگین‌کمان به وزن اولیه ۱۲/۰±۳۲/۲ گرم طی ۸ هفته بیانگر ($P < 0.05$) بین دو مطالعه در شاخص‌های گرم وزن نهایی، افزایش وزن، درصد افزایش وزن، نرخ‌های رشد روزانه و ویژه، ضریب تبدیل غذایی و درصد بقاء است و مصرف ۳٪ عصاره

(*piperita Mentha*) با $100/16 \pm 10/5$ گرم وزن نهایی، $67/29 \pm 4/19$ گرم افزایش وزن، $207/8 \pm 12/08$ درصد افزایش وزن، $2/14 \pm 0/14$ نرخ رشد ویژه، $1/73 \pm 0/18$ ضریب تبدیل غذایی و $2/2 \pm 0/97$ بازماندگی از بهترین عملکرد برخوردار است. همچنین (Adel et al., 2015) با مصرف مقادیر مشابه این گیاه در جیره غذایی بچه ماهیان سفید طی هشت هفته اذعان داشتند که حداکثر مقدار عصاره این گیاه در این مدت حائز بالاترین گرم افزایش وزن ($141/1 \pm 24/3$) نرخ رشد ویژه ($2/12 \pm 0/14$) و ضریب تبدیل غذایی ($1/96 \pm 0/6$) بوده و جیره‌های حاوی عصاره نعنا فلفلی در مقایسه با گروه کنترل از مکانیسم ارتقای رشد مطلوب‌تری برخوردار می‌باشند که در مقایسه با نتایج مطالعه پیشرو^۱ اختلاف معنی‌دار آماری به‌روشنی دیده‌شده که علت این امر را احتمالاً می‌توان به مکانیسم عملکرد ماده مؤثره زنجیرن موجود در زنجبیل، نقش آن در تسریع فعالیت‌های آنزیم‌های گوارشی جداده روده، افزایش جذب خوراک مصرفی و همچنین وجود هیدروکسیل‌های آزاد ساختار شیمیایی این ترکیب همراه با شاگول در افزایش قدرت فاگوسیت درون سلولی و به دنبال آن افزایش ایمنی اکتسابی ماهی مورد مطالعه نسبت داد. حال آن‌که مقایسه تزریق سه سطح صفر، ۱ و ۱۰ میکروگرم/گرم کورتیزول بر اساس وزن بدن به کپور ماهیانی به وزن اولیه $19/83 \pm 0/37$ گرم طی ۲۱ روز بر روی وزن نهایی، گرم وزن کسب‌شده، درصد افزایش وزن و نرخ رشد ویژه عملکرد منفی کورتیزول در این خصوص را نشان داده و حاکی از برتری گروه شاهد است چراکه این ماده واسطه‌ای مهم در کاهش رشد ماهی به شمار می‌رود و

با مصرف کورتیزول در بدن ماهی فعالیت ترپروژین آمینوترانسفراز فزونی می‌یابد که در پی آن میزان کورتیکواستروئید موجود در پلاسما خون افزایش یافته و کاهش رشد را در پی دارد (فلاحی کار و قیاسی، ۱۳۹۴ Pankhurst and Van; Der Kraak, 1997). به‌علاوه مقایسه نتایج به‌دست آمده از مقدار پروتئین و غذای مصرفی، بازده مصرف پروتئین، ضریب چاقی مطالعه حاضر با پژوهش (Abdelhamid, et al., 2013) حاکی از مغایرت نتایج دو مطالعه بوده و ایشان اعلام کردند که مصرف ۱٪ زنجبیل قادر به افزایش شاخص‌های فوق در بچه ماهیان کپور معمولی پس از ۲۴ هفته خواهد شد حال آن‌که در این پژوهش برتری مصرف دو گرم زنجبیل در جیره غذایی کپور معمولی نسبت به سایر گروه‌های آزمایشی مشهود است و این اختلاف از تفاوت مدت‌زمان دو مطالعه و میزان نیاز غذایی ماهی کپور جوان در مقایسه با بچه ماهیان بازمی‌گردد؛ به‌علاوه در ماهیان جوان‌تر مصرف پودر زنجبیل به علت غنای بالای مواد معدنی و ویتامین‌ها قادر است فعالیت آنزیم‌های گوارشی دیواره روده را همگام با فعالیت مسواکی آن افزایش داده و هضم و جذب غذا را افزایش دهد (محیطی اصل و همکاران، ۱۳۸۹). بر اساس مطالعه یاوری و همکاران (۲۰۱۳) مصرف چهار سطح صفر، ۵۰۰، ۱۰۰۰، ۱۵۰۰، ۲۰۰۰ میلی گرم ویتامین C در هر کیلوگرم غذای ماهیان انگشت قد بنی (*Barbus sharpeyi*) طی ۵۶ روز روند افزایش بازده مصرف پروتئین، ضریب چاقی، درصد بقا و کاهش ضریب تبدیل غذایی را در جیره‌های بیش از ۱۰۰۰ میلی گرم اسکوربیک اسید در جیره نسبت به گروه کنترل و سطوح پایین‌تر از آن را به دنبال دارد که با مطالعه حاضر در مورد بهبود شاخص

های رشد با مصرف زنجبیل در مقایسه با گروه کنترل مطابقت داشته اما در این مطالعه مقادیر به دست آمده از تمامی فاکتورهای رشد بالاتر و بقای ۱۰۰٪ حاصل شده و اختلاف معنی دار بین دو مطالعه برقرار است ($P < 0/05$) این تفاوت ها از تفاوت در جیره ماهیان، وزن ماهیان مورد آزمایش، مدت زمان آزمایش و نوع ماده های مصرفی در جیره و مقادیر آن نشاءت می گیرد. مصرف چهار سطح صفر، ۰/۱، ۰/۲۵، ۰/۵ و ۱٪ گیاه جعفری در هر کیلو گرم غذای ماهی کوی (*cyprinus carpio*) به وزن $0/22 \pm 0/93$ گرم طی دو ماه نشان می دهد که مصرف جیره حاوی ۰/۵٪ گیاه جعفری در غذا بهترین میزان نرخ رشد ویژه، وزن نهایی و ضریب تبدیل غذایی را به دنبال داشته حال آن که بالاترین راندمان ضریب چاقی به جیره ۰/۱٪ بازمی گردد که در این شاخص ها با مطالعه حاضر اختلاف معنی داری در سطح ۰/۰۵ داشته، اما مقایسه شاخص درصد بقا بین مطالعه حاضر و مطالعات (قبادی و همکاران، ۱۳۹۶؛ مورکی و همکاران، ۱۳۹۳؛ Bahramibabaheydari, et al., 2014; pakravan et al., 2011; Cho et al., 2007) عدم اختلاف معنی دار به روشنی مشهود است که این عدم اختلاف به کارایی بهینه گیاه دارویی مصرفی به علت وجود انواع محرک های رشد، ایجاد ایمنی، اثر گذاری آن بر میکروفلور دستگاه گوارش در نتیجه تسریع بلع و مدیریت بهینه شرایط کمی و کیفی تغذیه و فاکتورهای فیزیوشیمیایی محیط آزمایش بازمی گردد. در نتیجه می توان گفت: برقراری واکنش متقابل بین سطوح بالای جیره حاوی پودر زنجبیل در مقایسه با سطوح پایین آن در مقدار وزن اکتسابی توسط کپور ماهیان جوان همگام با ارتقا شاخص های رشد مستقیماً از بهبود وضعیت فیزیولوژیک ماهی و

غیرمستقیم در پی بهبود سیستم ایمنی که زمینه ساز کاهش آلودگی ها، عفونت ها، کنترل کمی و کیفی شرایط محیطی مطالعه و هدایت انرژی ناشی از تغذیه و متابولیسم آن به سمت تولید پروتئین بیشتر نشاءت گرفته و نهایتاً همراه با کاهش هزینه های جانبی چرخه تولید بیشترین کارایی را در عرصه تجاری سازی تولید این گروه از ماهیان به دنبال دارد.

سپاسگزاری

در اینجا بر خود لازم می دانیم از زحمات کلیه کسانی که ما را در انجام این تحقیق یاری نمودند سپاسگزاری نماییم.

منابع

۱. بصیری، ع.، ۱۳۸۷. طرح های آماری در علوم کشاورزی، چاپ یازدهم، انتشارات دانشگاه شیراز. ۳۶۸.
۲. پور غلام، ر.، عادل، م.، ذریه زهرا، ج.، صفری، ر.، قیاسی، م.، ۱۳۹۴. اثر سطوح مختلف (*Mentha piperita*) بر شاخص های رشد، ترکیب لاشه، باکتری های روده و بازماندگی قزل آلاهی رنگین کمان (*Oncorhynchus mykiss*) در مواجهه با باکتری (*Yersinia ruckeri*). مجله بوم شناسی آبزیان. دوره ۴ (۴)، ۶۲-۷۰.
۳. فلاحتکار، ب.، قیاسی، س.، ۱۳۹۴. تغییرات رشد، میزان مصرف غذا و کورتیزول پلاسما در بچه ماهی کپور معمولی (*Cyprinus carpio*) بعد از تزریق کورتیزول. مجله علمی شیلات ایران، دوره ۲۴ (۲)، ۱۳-۱.

- immune response of Indian major carp, *Catla catla* (Ham.). International Journal of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences, 5(2), 108–115.
12. Bahrami Babahydari, S., Dorafshan, S., Paykan Heyrati, F., Mahboobi Soofiani, N. and Vahabi, M.R., 2014. The physiological changes, growth performance and whole body composition of common carp, *Cyprinus carpio* fed on diet containing wood betony, *Stachys lavandulifolia* extract. Journal of Agriculture science and technology, 16, 1565-1574.
 13. Bekcan, S., Dogankaya, L., Cakirogullari, G.C., 2006. Growth and body composition of European catfish (*Silurus glanis* L.) fed diets containing different percentages of protein. The Israeli Journal of Aquaculture—Bamidgeh, 58, 137–142.
 14. Blaxhall P. C., and Daisley K. W., 1973. Routine hematological methods for use with fish blood. Journal of fish biology, 5, 771-781.
 15. Cho, Y.S., Schiller, N.L., Kahng, H.Y., Oh, K.H., 2007. Cellular responses and proteomic analysis of *Escherichia coli* exposed to green tea polyphenols. Current Microbiology journal, 55, 501–506.
 16. David, Ed., Bender, A., 2009. Ginger" A Dictionary of Food and Nutrition. Oxford University Press.
 17. Dugenci, S.K., Arda, N., Candan, A., 2003. Some medicinal plants as immunostimulant for fish. Ethno pharmacology, 88, 99-106.
 18. EIFAC, UINS and ICES, 1982. Report of working Group on Standardization of Methodology in Fish Nutrition research, EIFAC Technical paper p36.
 19. Falahatkar, B., Soltani, M., Abtahi, B., Kalbassi, M.R., Poorkazemi, M., Yasemi, M. 2006. Effect of vitamin C on Growth Performance, Survival Rate and Liver Somatic Index in Great Sturgeon (*Huso huso*) Juvenile. Iranian Journal of Research and development in Livestock and Aquaculture, 72, 98-103.
 20. Gabor, E-F., Sara, A., Bențea, M., Creța, C., Baciuc, C., 2012. The effect of phytoadditive combinations on growth and
 ۴. قاسمی پیربلوطی، ع.، ۱۳۸۸. گیاهان دارویی و معطر (شناخت و بررسی اثرات آنها). انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی. ۵۰۰.
 ۵. قبادی، ش.، وطن دوست، ص.، صابریان جویباری، م.، ۱۳۹۶. تأثیر سطوح مختلف پری بیوتیک-A max بر شاخص های رشد، بازماندگی و ترکیبات لاشه در بچه ماهی کپور معمولی (*Cyprinus carpio*). نشریه توسعه آبی پروری، ۱۱(۱)، ۶۳–۷۵.
 ۶. محیطی اصل، م.، حسینی، س.ع.، میمندی پور، ا.، مهدوی، ع.، ۱۳۸۹. گیاهان دارویی در تغذیه دام و طیور، موسسه تحقیقات علوم دامی، ۳۱۷.
 ۷. مورکی، ن.، دادگر، ش.، نادری، م. ص.، ۱۳۹۳. اثر کاربرد گیاه جعفری (*Petroselinum sativum*) بر شاخص رشد ماهی کوی (*Cyprinus carpio*). نشریه توسعه آبی پروری، ۸(۲)، ۶۳–۷۳.
 8. Abdelhamid, A.M., Al-Mansourah, A., Soliman, A.A., 2013. Comparative Evaluation for Dietary Inclusion of Some Medicinal Plants in Carp. Sustainable aquaculture magazine, PP:1-7.
 9. Adel, M., Abedian Amiri, A., Zorriehzahra, J., Nematollahi, A., Maria _Angeles, E., 2015. Effects of dietary peppermint (*Mentha piperita*) on growth performance, chemical body composition and hematological and immune parameters of fry Caspian white fish (*Rutilus frisii kutum*). Fish and Shellfish Immunology, 45, 841-847.
 10. Ai, Q.H., Mai, K.S., Tan, B.P., Xu, W., Zhang, W., Ma, H., Liufu, Z. 2006. Effects of dietary vitamin C on survival, growth, and immunity of large yellow croaker, *Pseudosciaena crocea*. Aquaculture, 261, 327-336.
 11. Arulvasu, C., Mani, K., Chandhirasekar, D., Prabhu, D., Sivagnanam, S., 2013. Effect of dietary administration of *Zingiber officinale* on growth, survival and

- Fish Stress and Health in Aquaculture. Cambridge University Press, Cambridge, 73-95.
26. Salehi, H., 2003. Market perspective on cultured carp products in Iran, Asia Pacific Conference on Aquaculture, Bangkok, Thailand. P 45.
 27. Shahid, M., Hussain, F., 2012. Chemical Composition and Mineral Contents of *Zingiber officinale* and *Alpinia allughas* (Zingiberaceae) Rhizomes. International Journal of Chemical and Biochemical Sciences, 2, 101-104.
 28. Sivagurunathan, A., Amila Meera, K., Xavier Innocent, B., 2011. Investigation of Immunostimulant Potential of *Zingiber officinale* and *Curcuma longa* in *Cirrhinus mrigala* exposed to *P. aeruginosa*-Haematological Assessment. International journal of research in Ayurveda and pharmacy, 2011, 2(3), 899-904.
 29. Tacon, A.G., 1990. Essential nutrient proteins and amino acids. Standard Methods for the Nutrition and Feeding of Farmed Fish and Shrimp. Argent Laboratories Press, Redmond, WA, pp 2-20.
 30. Yavari, V., Yousefi, P., Zakeri, M., Salati, A.P., Keyvanshokoo, S., 2013. Effect of dietary Supplementation of Vitamin C on Growth Performance, Feed Utilization and Carcass Composition of *Barbus sharpeyi* Fingerlings. Journal of the Persian Gulf (Marine Science), 4(14), 23-31.
 - consumption indices and resistance to *Aeromonas hydrophila* in common carp (*Cyprinus carpio*) juveniles. Animal Science and Biotechnologies, 2012, 45 (2), 47-52.
 21. Gosh, A. K., 2011. Zingiber Officinale: A Natural Gold. International Journal of Pharmacology and Biological Sciences, 2 (1), 1-12.
 22. Grisdle-Helland, B., Helland, S.J., Gatlin III, D.M., 2008. The effect of dietary supplement with mannan-oligosaccharide, fructo-oligosaccharide or galacto-oligosaccharide on the growth and feed utilization of Atlantic salmon (*Salmo salar*). Aquaculture, 283 (22), 163-167.
 23. Katmatou, G.P.P., Makunga, N.P., Ramogola, W. P. N., Viljone, A.M., 2008. South African Salvia Species: A review of biological activities and Phytochemistry. Journal of Ethnopharmacology, 119, 664-672.
 24. Pakravan, S., Hajimoradloo, A. and Ghorbani, R. 2011. Effect of Dietary Willow Herb *Epilobium hirsutum* Extract on Growth Performance, Body Composition, Haematological Parameters and *Aeromonas hydrophila* Challenge on Common Carp, *Cyprinus carpio*. Aquaculture Research journal, 43, 861-869.
 25. Pankhurst, N.W., Van Der Kraak, G., 1997. Effects of stress on reproduction and growth of fish. In: Iwama, G.K., Pickering, A.D., Sumpter, J.P., Schreck C.B. (Eds),